ALUSHARIDUS LOEB

ÜHINE KOKKULEPE / EESTI ALUSHARIDUSE TULEVIK

Eesti alushariduse kokkulepe 2027–2031

0–7 aastat | Alus kogu eluks

Ühenduste ja üksikisikute avalik ühispöördumine

Avalik jagamisversioon • 05.11.2026

Lapse esimesed eluaastad on inimese kujunemise seisukohalt määrava tähtsusega. Sel ajal kujunevad paljud oskused ja võimed, millele inimene toetub kogu edasise elu jooksul – õppides, töötades, suheldes ja muutustega toime tulles. Alusharidus toetab seda arengut ja aitab luua tugeva vundamendi edasiseks eluks.

Ühine kokkulepe Eesti alushariduse tulevikuks

Eesti alushariduse kvaliteet sünnib koostöös. Selle loovad üheskoos õpetajad, lasteasutuste juhid, pered, eksperdid, kohalikud omavalitsused, ülikoolid, riigiasutused, lasteasutuste pidajad ja valdkonna ühendused. Kokkuleppe eesmärk on sõnastada ühised prioriteedid alushariduse arendamiseks aastatel 2027–2031 nii, et iga laps saaks hea arengukeskkonna sõltumata elukohast ja lasteasutuse pidajast.

Kokkulepe annab suuna, mitte valmis lahendused. See sõnastab eesmärgid ja põhimõtted, mille alusel riik, omavalitsused, pidajad ja lasteasutused saavad oma vastutusalas otsuseid teha ja sobivad tööviisid valida.

Kokkuleppe olemus on erakondadeülene ja see on sisend 2027. aasta Riigikogu valimiste eel erakondadele ja poliitikakujundajatele. Töö jätkub ka pärast valimisi, et kokkulepitud prioriteetidega arvestataks järgmise valitsemisperioodi otsustes.

Miks on seda kokkulepet vaja?

Tehisaru ja tehnoloogia muudavad kiiresti maailma, milles tänased lapsed kasvavad. Meil on juba üles kasvamas lapsed, kes on sünnist saati ekraanide ees ja sees. Teadmiste kõrval muutuvad üha tähtsamaks oskused keskenduda, õppida, suhelda, teha koostööd, lahendada probleeme ja muutustega kohaneda. Oluliste täisväärtuslikuks eluks vajalike võimete alus kujuneb suuresti lapse esimestel eluaastatel. Enne kooli arenevad kiiresti keel, tähelepanu, eneseregulatsioon, uudishimu ning oskus õppida ja suhelda. Need on enamat kui koolivalmidus: just neile toetub hiljem inimese võime iseseisvalt mõelda, uut õppida, luua suhteid ja teistega koos töötada.

Praegu ei ole lapse võimalused saada kvaliteetset alusharidust ja vajalikku tuge kõikjal Eestis võrdsed. Lasteasutuste võimekus lapse arengut märgata, õpet toetada ja vajalikku abi korraldada on erinev ning tugispetsialistide kättesaadavus on piirkonniti ja asutuseti ebaühtlane. Samuti sõltub alushariduse kvaliteet suurel määral sellest, kas lasteasutuses töötavad pädevad ja professionaalselt toetatud õpetajad ja juhid ning kas neil on võimalus teha koostööd tugispetsialistide ja perega. Seetõttu võib lapse arenguvajaduse märkamisest vajaliku abini jõudmise teekond olla liiga pikk või sõltuda sellest, millises omavalitsuses või lasteasutuses laps käib.

Seda ei saa lahendada üksnes lasteasutuste endi jõul. Vastutus kvaliteetse alushariduse eest jaguneb riigi, kohalike omavalitsuste, lasteasutuste, õpetajaid ja tugispetsialiste ette valmistavate ülikoolide ning perede vahel. Ülikoolidel on seejuures oluline roll piisava arvu hästi ettevalmistatud õpetajate, juhtide ja tugispetsialistide järelkasvu tagamisel ning nende professionaalse arengu toetamisel.

Eesti on kahaneva rahvastikuga väikeriik ja on eksistentsiaalselt oluline märgata ning toetada iga lapse arengupotentsiaali. Samal ajal on laste arenguerinevused kooli jõudes juba suured. Seepärast on määrav mitte üksnes see, kas lapsel on koht lasteaias või lastehoius, vaid ennekõike see, millise arengukeskkonna see koht loob ja millist tuge laps seal saab.

2026. aasta Arvamusfestivali alushariduse ala arutelud ja alal üles astunud inimeste 9. septembri mõttetalgud koondasid ühise sihi: iga laps peab saama enne kooli parima võimaluse areneda. Selleks vajab Eesti pädevat ja hoitud õpetajat, teaduspõhist ja eestvedavat juhtimist, õigel ajal lapseni jõudvat probleemide ennetust ja tuge, sisulist koostööd perega, läbipaistvat rahastust ning süsteemi, mis kasutab targalt kogu olemasolevat võimekust.

499	−42%	2037
PISA 2025 lugemistulemus	sündide muutus 2010–2025	tänane 4-aastane jõuab PISA-ikka

6 PÕHIMÕTET

Kuus kokkulepet Eesti lapse heaks

1. Iga lapse arengut märgatakse ja toetatakse süsteemselt.

Lapse tugevusi, edusamme ja arenguvajadusi märgatakse järjepidevalt. Õpetaja ja vanem mõistavad lapse arengut koos. Märkamine tugineb lapse igapäevasele tegevusele, mitte testimisele või laste võrdlemisele.

Mida see praktikas tähendab: Lepime kokku ühised põhimõtted ja teaduspõhine soovituslik raamistik lapse arengu märkamiseks, dokumenteerimiseks ja lapsevanemale tagasiside andmiseks. Raamistiku ning selles kasutatavate hindamis- ja märkamisvahendite väljatöötamisse ja valideerimisse kaasatakse vastava valdkonna teadlased. Lasteasutus saab valida oma töökorraldusele sobiva viisi, kuidas kokkulepitud põhimõtteid ja teaduspõhiseid vahendeid igapäevatöös rakendada.

2. Märkamisest sünnib sobiv ja õigeaegne tugi.

Lapse tugevuste ja arenguvajaduste põhjal kohandatakse igapäevast õpet ja kasvukeskkonda. Kui laps vajab täiendavat tuge, on selge, kes selle korraldab ja kui kiiresti see temani jõuab. Abi peab jõudma lapseni võrdsetel alustel sõltumata sellest, millises omavalitsuses ta elab ja kes on tema lasteasutuse pidaja.

Mida see praktikas tähendab: Lepime üle Eesti kokku selge vastutusahela ja kindlad tähtajad teekonnal märkamisest hindamiseni ja sealt tegeliku toeni. Lapsevanem ja õpetaja teavad, kelle poole pöörduda ja mis edasi saab.

3. Kvaliteet on selge, nähtav ja perele arusaadav

Alushariduse kvaliteet väljendub eelkõige selles, kuidas lapse arengut toetatakse ning millise õpi- ja kasvukeskkonna õpetaja, rühm, juht ja pidaja koos loovad. Ruumid, normid ja osalusmäär kirjeldavad sellest vaid osa. Kvaliteedi põhimõtted peavad olema vanemale arusaadavad sõltumata sellest, millises lasteasutuses laps käib.

Mida see praktikas tähendab: Lepime kokku ühised kvaliteedipõhimõtted ja loome vanemale võimaluse saada võrreldavat infot lasteasutuse töö, arengukeskkonna ja teenuse sisu kohta. Läbipaistev kvaliteediinfo ja tegelik valikuvõimalus aitavad perel teha teadlikke otsuseid ning annavad süsteemile lisaajendi kvaliteeti hoida ja arendada. Riigiasutuste tasandil toetatakse alushariduse kvaliteedi hindamist regulaarsete teaduspõhiste ja rahvusvaheliselt võrreldavate uuringutega.

4. Õpetajal ja juhil on head tingimused oma tööd hästi teha

Lapse areng sõltub pädevast ja hoitud täiskasvanust. Õpetaja vajab aega lapse jaoks, professionaalse arengu võimalusi, toimivat tugimeeskonda ja mõistlikku töökorraldust. Juht vajab otsustusruumi, usaldust, andmeid ja võimalust oma meeskonda sisuliselt juhtida.

Mida see praktikas tähendab: Alushariduse õpetaja töötingimused, järelkasv ja juhtimise kvaliteet on omaette prioriteet, mitte üldise hariduspoliitika kõrvalteema. Riigi, omavalitsuse ja pidaja otsused peavad toetama seda, et õpetajate ja juhtide aeg ning tähelepanu kuluks eelkõige lapse ja meeskonna arengule.

5. Kodu ja lasteasutus toetavad last koos

Lapse areng algab kodust ning lasteasutus toetab peret, kuid ei asenda seda. Vanem vajab teadmisi, selget tagasisidet, praktilist nõu ja võimalust lapse arengus kaasa rääkida. Koostöö on järjepidev osa tavapärasest alusharidusest, mitte üksik projekt.

Mida see praktikas tähendab: Vanema nõustamine, arengudialoog ja kokkulepitud infovahetus kuuluvad lasteasutuse igapäevatöö juurde. Pere, lasteasutuse ja tugiteenuste rollid ning vastutus on selgelt kokku lepitud, et laps ei jääks osapoolte vahele.

6. Ressursse kasutatakse targalt lapse ja kvaliteedi huvides

Alushariduse tegelik kogukulu peab olema läbipaistev ja võrreldav ning rahastus peab toetama lapse vajadusi ja teenuse kestlikkust. Alushariduse võrgu arendamisel tuleb lähtuda laste ja perede vajadustest, piirkonna demograafilisest olukorrast ning olemasolevate kvaliteedinõuetele vastavate lasteasutuste võimekusest. Uusi lahendusi luues tuleb arvestada juba olemasolevate kohtade, inimeste, taristu ja asutuste pidajate võimekusega.

Mida see praktikas tähendab: Omavalitsustel ja riigiasutustel on võrreldav ülevaade nii ühe lapse tegelikust kogukulust kui ka piirkonna nõudlusest, teenuse kvaliteedist ja olemasolevast võimekusest. Kogukulu arvestatakse ühtsetel ja läbipaistvatel põhimõtetel, hõlmates kõiki teenuse osutamisega seotud otseseid ja kaudseid kulusid, ning selle arvestuse alused ja tulemused on võrreldavalt avalikud. Võrgu arendamise otsused tuginevad neile andmetele. Eriti väiksemates ja hajaasustusega piirkondades arvestatakse võrgu planeerimisel lisaks olemasolevatele lasteaiakohtadele piirkonnas juba olemasolevate kooli- ja muude haridusotstarbeliste ruumidega ning erinevate pidajate koostöövõimalustega. Nii saab olemasolevat avalikku taristut kasutada otstarbekalt ja vältida uue taristu rajamist olukorras, kus sobiv ressurss on piirkonnas juba olemas. Selliselt kasutatakse avalikku raha tõhusalt, välditakse kvaliteetsete kohtade, taristu ja tugivõimekuse põhjendamatut dubleerimist ning tagatakse peredele kvaliteetne ja kättesaadav alusharidus sõltumata laste elukohast ja pidaja vormist.

3 OTSUSETTEPANEKUT

Kolm ettepanekut erakondadeülesteks otsuseks aastateks 2027–2031

1. Leppida kokku ühine alus lapse arengu märkamiseks ja kvaliteedi hindamiseks

Koostatakse üle-eestilised ühised põhimõtted ja soovituslik raamistik, mis aitab õpetajal ja vanemal märgata lapse tugevusi, arengut ja toevajadust. Ühtlasi koostatakse alushariduse õppeasutuste kvaliteedi hindamise ja arendamise soovituslik raamistik. Raamistik loob ühise aluse õppeasutuse kvaliteedi süsteemseks hindamiseks ja arendamiseks ning jätab õppeasutusele paindlikkuse valida sobivad meetodid ja töövahendid. Kvaliteetse alushariduse eelduseks on pädev ja hoitud õpetaja ning tugev juhtimine.

2. Kehtestada selge teekond märkamisest abini koos kindlate tähtaegadega

Lepitakse kokku, kes vastutab toe korraldamise eest, milline on lapse ja pere teekond ning millise aja jooksul abi lapseni jõuab. Varajase märkamise mõju püsib vaid siis, kui märkamisele järgneb kiire ja selge tegevus koostöös perega.

3. Luua läbipaistev rahastussüsteem ja andmepõhine alusharidusvõrgu korraldus

Luuakse võrreldav arvestus ühe lapse tegeliku kogukulu kohta ning alusharidusvõrgu planeerimisel kasutatakse ühtset infot nõudluse, demograafia, kvaliteedi ja kogu olemasoleva kvaliteedinõuetele vastava võimekuse kohta. Rahastuse ja võrgukorralduse põhimõtted on läbipaistvad, pidaja vormi suhtes neutraalsed ning lähtuvad lapse, pere ja avaliku huvi vajadustest.

0–7 aastat | Alus kogu eluks